

Sammanställning remissvar

Arbetsdokument, under bearbetning.

Ansvarig verksamhet	Sammanställning gjord av Attityd i Karlstad under januari-februari 2021. Bearbetningar görs fortsatt av Regional utveckling.
Kontakt	Malin Vikner
Datum	2021-06-01
Diarienummer	
Region Värmland Regionens hus 651 82 Karlstad	

Innehåll

Inledning	4
Läsanvisning.....	5
Genomförda ändringar	5
Fråga 1: Skapar strategin som helhet förutsättningar för hela Värmland att utvecklas i riktning mot ett hållbart samhälle?	6
Nuläge och utmaningar för Värmland	7
Kommentar om åtgärder	8
Fråga 2: Visionen i förslaget lyder "Vi förändrar världen". Visionen ska skapa handlingsberedskap och stolthet så att vi arbetar i samma riktning. Kan visionen i förslaget bidra till det?	9
Fråga 3: I förslaget lyfts tre nycklar för förändring. Hur kan nycklarna vara en del i att genomföra strategin?	10
Vi samverkar på nya sätt.....	11
Vi utforskar proaktivt.....	11
Vi leder modigt.....	12
Fråga 4: Fångar de utpekade insatsområdena det som många aktörer i samverkan behöver prioritera för att hantera Värmlands utmaningar och möjligheter mot 2040?	13
Bygga beredskap.....	13
Säkra kompetensen.....	13
Utveckla attraktiva och tillgängliga platser	14
Stärka konkurrens- och innovationskraften	15
Cirkulär ekonomi.....	15
Fråga 5: I förslaget finns effektmål som genomförandet av strategin ska syfta till att uppnå. Kan effektmålen bidra till ett attraktivt, konkurrenskraftigt och hållbart Värmland?	17
Fråga 6: I förslaget introduceras ett arbetssätt med regionala handlingsplaner och större fokus på uppföljning och delat lärande. Kan det arbetssättet bidra till att vi uppnår effektmålen och tydliggöra roller och ansvar? Hur ser ni på er egen roll i det arbetet?	18
Fråga 7: Har ni ytterligare inspel om strategin?	19
Förtydliganden.....	19
Hållbarhet – definieras och integreras	19
Barn och unga i Värmland.....	20
Förutsättningar utifrån corona-pandemin	20
Struktur	20
Formuleringar och begrepp	20
Förslag på kompletteringar.....	22

Inledning

Arbetet med att ta fram Värmlandsstrategin bygger på delaktighet och har involverat många olika aktörer. Remissen skickades ut till en rad aktörer i och utanför Värmland och samtidigt bjöds allmänheten också in att svara. Remissutgåvan publicerades på <https://varmlandsstrategin.se> och information om möjligheten att tycka till spreds via pressmeddelande, nyhetsbrev till ca 1800 kontakter i Värmland och inlägg i sociala medier. Totalt inkom 141 svar. I remissversionens missiv ombads remissinstanserna utgå från remissförslagets huvudrubriker och att ta upp både det som upplevs som styrkor i strategin och det som behöver ändras, utifrån nedanstående frågor:

- Skapar strategin som helhet förutsättningar för hela Värmland att utvecklas i riktning mot ett hållbart samhälle?
- Visionen i förslaget lyder "Vi förändrar världen". Visionen ska skapa handlingsberedskap och stolthet så att vi arbetar i samma riktning. Kan visionen i förslaget bidra till det?
- I förslaget lyfts tre nycklar för förändring. Hur kan nycklarna vara en del i att genomföra strategin?
- Fångar de utpekade insatsområdena det som många aktörer i samverkan behöver prioritera för att hantera Värmlands utmaningar och möjligheter mot 2040?
- I förslaget finns effektmål som genomförandet av strategin ska syfta till att uppnå. Kan effektmålen bidra till ett attraktivt, konkurrenskraftigt och hållbart Värmland?
- I förslaget introduceras ett arbetssätt med regionala handlingsplaner och större fokus på uppföljning och delat lärande. Kan det arbetssättet bidra till att vi uppnår effektmålen och tydliggöra roller och ansvar? Hur ser ni på er egen roll i det arbetet?
- Har ni ytterligare inspel om strategin och hur vi tillsammans kan utveckla Värmland?

Läsanvisning

För att kunna sammanställa remissvaren på ett lättöverskådligt sätt har respondenterna delats in i så kallade aktörsgrupper. Begreppet används hädanefter när samtliga grupper omnämns. För mer information, se bilaga 1.

- Idéburna organisationer – 38st
- Kommuner – 19st
- Näringsliv – 9st
- Regioner – 6st
- Statliga myndigheter – 25st
- Privatpersoner – 37st
- Övrigt offentligt – 7st

I den fortsatta sammanställningen lyfts de mest framträdande synpunkterna från respektive aktörsgrupper, ofta ges också ett eller ett par exempel från grupperna.

Under fråga 3 och 4 beskrivs enbart vissa aktörsgruppers svar, detta för att flera svarande valt att inte besvara frågorna eller instämmer i skrivningarna för frågorna. Under fråga 2, 5, och 7 återfinns avsnitt där sammanställningen inkluderar samtliga aktörsgrupper, detta för att svaren varit samstämmiga.

För att se vilka aktörer som inkommit med svar och hur dessa har kategoriserats i aktörsgrupper, se bilaga 1.

Genomförda ändringar

Utifrån de inkomna remissvaren, samt en ny nationell strategi för hållbar regional utveckling, har korrigeringar gjorts i remissversionen. Dokumentet kommer att kompletteras med genomförda ändringar när beslut är fattat.

Fråga 1: Skapar strategin som helhet förutsättningar för hela Värmland att utvecklas i riktning mot ett hållbart samhälle?

De allra flesta som skickat in remissvar ställer sig bakom strategin på en övergripande nivå. Flera aktörsgrupper beskriver att strategin är viktig för regionen och att en relevant Värmlandsstrategi kan ge en värdefull riktning kring de utmaningar, långsiktiga prioriteringar och kraftsamlingar som lyfts fram. Även om majoriteten av svaren ställer sig bakom strategin, finns det i de flesta remissvar synpunkter och olika förslag på ändringar. Dessa synpunkter och ändringsförslag lyfts i denna sammanställning, som inspel på hur Värmlandsstrategin kan bli mer relevant,

Många av de svarande har tagit upp visionen, perspektiven som ska genomsyra strategin, samt hur strategin skall bidra till att skapa en hållbar framtid. Något som även framförs är den samhällskris som covid-19 inneburit och flera hänvisar till att strategin bör synliggöra att pandemin påverkat vissa förutsättningar. De för också fram att slutversionen kan behöva justeras och anpassas till de nya förutsättningarna, utifrån pandemin. Det finns exempelvis förslag om att lägga till insatser och effektmål under insatsområdet *Bygga beredskap* för att Värmland ska kunna möta framtida större samhällskriser och påfrestningar. Detta beskrivs närmare under fråga 4.

Majoriteten av aktörsgrupperna beskriver att de gärna vill bidra till strategins genomförande och vill vara med och ta ansvar för olika delar. Flertalet aktörsgrupper skriver att:

- det är positivt att strategin hänvisar till Smart specialisering eftersom det är en grund för de europeiska strukturfondsprogrammen.
- det är positivt att strategin uppmärksammar Agenda 2030, däremot anser de att hållbarhetsperspektivet inte är tillräckligt integrerat i hela strategin. Flera menar att de globala målen skulle kunna understödja hållbarhetsmålen för strategin.
- flera aktörsgrupper hänvisar även till att strategiförslaget inte tillräckligt tydligt inkluderar hela Värmland, utan har ett övervägande fokus på Karlstad.

Nedan följer några nedslag från respektive aktörsgrupps synpunkter på strategin som helhet.

Generellt ställer sig **kommunerna** bakom förslaget och menar att strategin i stora drag ligger i linje med kommunernas egna mål och styrdokument. Däremot upplever kommunerna att strategin har ett tungt Karlstadsfokus. Ett par av kommunerna påpekar att Karlstad är den enda kommunen som nämns i strategin, trots att den bör gälla hela Värmland. Flera kommuner beskriver även att Värmland till stor del består av landsbygder, vilket kommunerna ser som en styrka i sig, en styrka som strategin borde lyfta. Kommunerna ger exempel på att *”Karlstad är bara en del av hjulet Värmland”* och *”En stor del av utvecklingskraften finns på landsbygden och naturen är en viktig tillgång och styrka”*. För att kunna inkludera hela Värmland i strategin ger kommunerna förslag på att strategin bör lyfta de bostads-, pendlings- och digitaliseringsmöjligheter som kommunerna utanför Karlstad kan erbjuda och att dessa kan utvecklas för att hela Värmland ska leva. Flera betonar meningen *”Helhetsperspektivet, skapar förutsättningar för ett gott liv och utveckling i hela länet”* som ingår under avsnittet *Perspektiv* i strategin. De menar att denna mening ska vara grogrund för arbetet.

De **idéburna organisationerna** upplever att strategin överlag är Karlstadscentrerad. Ett par organisationer framhåller att det finns en grundsyn på regional utveckling som motverkar att inkludera hela Värmland. En idéburen organisation beskriver exempelvis att *”Detta utifrån en allmän grundsyn i samhället att det är de centrala och täta platserna som skapar utvecklingen”*.

Näringslivet beskriver att Värmlandsstrategin innehåller många bra delar men att det finns vissa delar som bör formuleras annorlunda. Likt det som beskrivs i ovanstående stycken menar flera aktörer i aktörsgruppen näringsliv att strategin har ett för stort fokus på Karlstad. Ett par aktörer beskriver att de övriga delarna av Värmland förknippas i strategin med skidåkning eller vacker natur, där aktörerna menar att hela Värmland har mycket mer att bidra med när det kommer till både utveckling och tillväxt. De beskriver exempelvis hur de saknar landsbygdens styrkor och möjligheter i strategin. Ett par andra aktörer påpekar även att perspektivet på hela Värmland ska genomsyra språket i strategin.

En aktör ger exempel på att skriva texterna utifrån ett medborgarperspektiv, undvika ”buzzwords” och skriva så konkret som det går. Flera aktörer från näringslivet beskriver likaså hur människan ska vara i fokus för strategin och hur människan i Värmland ska vilja leva år 2040. Det ges exempel på att hållbar utveckling, samverkan mellan samhällets alla aktörer samt levnadsvillkor bör skrivas fram på ett tydligare sätt. De anser att dessa faktorer behöver konkretiseras och att ett *hur* behöver definieras.

De **andra regioner** som skickat in remissvar beskriver Värmlandsstrategin som genomarbetad och anses vara resultatet av ett gediget arbete. Flera av regionerna upplever det som positivt att allmänheten inkluderas i processen med framtagandet av strategin. Ett par av dem beskriver att strategin skulle kunna kompletteras med ett mer utvecklat resonemang kring de samhällsutmaningar som Värmland möter och kan tänkas möta framgent. Ett par andra regioner lyfter vikten av snabba förbindelser mellan Oslo – Stockholm, då arbetsmarknaden lättare kan expandera över regiongränserna och möjliggöra fler affärsrelationer mellan företag längs sträckan.

Majoriteten av **de statliga myndigheterna** har avstått från att kommentera strategin eller skrivit att de antar strategin utifrån remissförslaget. Däremot finns ett par synpunkter från en handfull myndigheter, vilka de är framgående av bilaga 1. Likt tidigare aktörsgrupper, ser myndigheterna att strategin är fokuserad på tätorten och framförallt Karlstad. En myndighet beskriver exempelvis att det även är viktigt med infrastruktur för nyttjande av skogen och möjlighet att bo på landsbygden. Det beskrivs att infrastrukturen behöver innefatta vägar och samhällsservice tillsammans med en omfattande bredbandsutbyggnad. Något som flera myndigheter även lyfter är kultur och kreativitet. En myndighet beskriver exempelvis att kulturen och kreativiteten är viktiga förutsättningar för samhällsutvecklingen och uppskattar den roll som kulturen får i strategin. Däremot menar myndigheten att strategin även bör synliggöra ”kulturarvets betydelse för besöksnäring och som en del av attraktiva och kreativa livsmiljöer”. En annan myndighet lyfter att det finns ett behov av att göra mer precisa beskrivningar av styrkorna, vad som är särpräglat för länet och hur dessa styrkor kan användas i utvecklingsarbetet.

I aktörsgruppen **övrigt offentligt** finns aktörer som tycker att strategin som helhet skapar förutsättningar för hela Värmland att utvecklas i riktning mot ett hållbart samhälle, men det finns också aktörer som anser att det förekommer en obalans i land/stad-perspektivet med ett ensidigt fokus mot Karlstad. En aktör framhåller det särskilt positivt att strategin har ett tydligt fokus på samarbete, vilket borgar för goda utsikter att strategin skapar förutsättningar för att Värmland utvecklas mot ett hållbart samhälle.

Av de **privatpersoner** som svarat på remissförslaget är det flera som uttrycker att de upplever att förslaget som helhet skapar förutsättningar för hela Värmland att utvecklas i riktning mot ett hållbart samhälle. Av dessa beskrivs materialet som omfattande och genomarbetat. Det finns även ett antal svarande som ifrågasätter behov av en regional utvecklingsstrategi och har en kritisk hållning till de flesta frågeställningar i remissförslaget.

Några av privatpersonerna saknar dock beskrivningar av nuläge för genomförandet, samt ser strategin som alltför Karlstadcentrerad och önskar att den i större utsträckning ska inkludera hela Värmland. Det att inte någon annan kommun än Karlstad nämns vid namn skapar en obalans för regionen med övervikt för Karlstad. Det finns även privatpersoner som ser att hållbarhetsperspektivet kan bli mer genomgående för strategin.

Nuläge och utmaningar för Värmland

Flera av aktörsgrupperna lyfter att strategin behöver synliggöra nuläget för Värmland. De menar att strategin skulle kunna stärkas av en kompletterade nulägesbild som beskriver länets utmaningar. Nulägesbeskrivningar kring maktstrukturer, polarisering, hälsa, utanförskap och brist på integration är exempel på sådana utmaningar som de menar finns i Värmland. Dessa svar refererar till att strategin bör beskriva en verklighetsbild av Värmland idag för att kunna beskriva en framtidsvision samt hur Värmland ska kunna nå dit. Ett exempel som lyfts i detta sammanhang är de tre nycklarna för

förändring. Aktörsgруппerna hänvisar till svårigheten att avgöra vad som kan leda till förändring innan det finns ett definierat nuläge. Alltså att vad som leder till förändring är beroende av utgångspunkten. Är inte utgångspunkten definierad, är det problematiskt att härleda vad som ska förändras och hur. Ett annat exempel som tas upp är att det saknas en analys av nuläget för Värmlands normativa och kulturella krafter, som beskriver varför det värmländska samhället ser ut som det gör.

Ett par aktörer beskriver även att förändringsresan mot en mer hållbar värld bör framkomma i nuläget. De menar att klimatkrisen, som de hänvisar till enbart nämns på ett ställe i strategin, behöver lyftas fram och få ta en stor plats som gemensam utmaning. Aktörerna framhåller att klimatkrisen är en utmaning för hela mänskligheten och att det med fördel kan nämnas tidigt i dokumentet för att sätta tonen för arbetet.

Kommentar om åtgärder

Hela strategidokumentet har setts över vad det gäller hållbarhetsdimensionerna och omskrivningar är gjorda för att dels synliggöra dimensionerna mer, där det finns utmaningar men också möjligheter, men också i en strävan efter att balansera dem bättre än vad vissa respondenter ansåg gjorts i remissutgåvan. För att förtydliga vad som avses genom dokumentet har ett resonemang om hållbar utveckling och de tre hållbarhetsdimensionerna lyfts i samband med visionstexten. Även visionstexten är justerad, se nästa fråga. Justeringar i målen är gjorda av samma anledning, se fråga 5.

De perspektiv som lyftes i remissutgåvan är till delar omskrivna och det femte perspektivet justerat utifrån synpunkterna om att stärka tydligheten kring klimatkrisen men också miljöfrågorna. Perspektiven poängteras också ska genomsyra det kommande genomförandet i alla steg då de är viktiga att bära och balansera för att kunna uppnå den satta visionen – och alltså hållbarhet.

Behovet av att stärka Värmlands förmåga att hantera kriser är förstärkt på flera håll, bland annat som insats under underrubriken *Grön beredskap*, och inspelet om att det handlar om att stärka livsvillkor också tydliggjort genom förändring i rubrik i det första insatsområdet.

Strategidokumentet är också justerat i en strävan att bättre synliggöra hela Värmlands styrkor, bland annat genom att trycka mer på de livsmiljöer som erbjuds samt kan utvecklas på flera håll och möjligheterna som digitalisering och platsberoende kan skapa – men också behovet av insatser för att bättre möjliggöra detta. Ändringar är också gjorda på flera håll i dokumentet för att betona att insatserna gäller för hela länet.

En ny text om Värmlands utmaningar finns med, baserad på det kunskapsunderlag som togs fram och spreds under remissutgåvans framtagandeprocess och som handlar om de regionala förutsättningarna för utveckling – med utmaningar och möjligheter (se Dialog Värmland på www.varmlandsstrategin.se). Ändringen är gjord för att möta önskan om ett tydliggörande av utgångsläget. I texterna om insatsområdena är ändringar också gjorda för att synliggöra såväl utmaningar som möjligheter kopplat direkt till området. I bilagan (Se ”Så mäter vi”) om mål och indikatorer samt i kapitlet om Genomförande finns nu också tydliggjort att en nollbasmätning genomförs när strategidokumentet är beslutat.

Fråga 2: Visionen i förslaget lyder "Vi förändrar världen". Visionen ska skapa handlingsberedskap och stolthet så att vi arbetar i samma riktning. Kan visionen i förslaget bidra till det?

Kommunerna ser visionen som modig och att den bidrar till ett viktigt framåtsyftande perspektiv. Däremot menar flera kommuner att visionen i sin korthet behöver förtydliganden. Kommunerna ifrågasätter ordvalet "förändrar" och menar snarare att Värmland ska vara med och "förbättra" världen. De hänvisar till att förändring i många fall inte behöver vara positivt medan förbättring kan innebära att Värmland arbetar med fokus på konkreta förbättringar inom kommunerna. Ett par kommuner menar även att visionen skulle kunna inkludera ett "tillsammans"-perspektiv, att Värmlandsstrategin är något som alla personer som bor och arbetar i Värmland gemensamt bidrar till. Förslag på förändring av visionen är "*Framtidens Värmland skapar vi tillsammans*" och "*Vi förändrar världen tillsammans*". Några kommuner menar likaså att ambitionen som visionen sätter, inte genomsyrar hela strategin. De ger exempel på effektmålen, som behöver "skruvas upp" för att kunna visa på den ambitionsnivå som visionen vidlägger.

De **idéburna organisationerna** anser att ansatsen i visionen är ambitiös och modig, samtidigt som den indikerar handlingskraft och stolthet. De menar att visionen väl beskriver vad Värmlands resurser kan bidra till. Ett par organisationer menar att denna höga ambition kräver en tydlig kontext, vilket de delvis saknar i strategin. De idéburna organisationerna beskriver att strategin utöver visionen andas "business as usual" och inte tydliggör förändringen som bör göras. Några ställer frågan om *vad* som ska förändras och *hur* det ska förändras. Ett par organisationer anser att strategin inte fullföljer visionens ambition och påtalar en brist på en röd tråd mellan vision, effektmål och indikatorer. Ett par andra organisationer menar att innehållet i strategin inte svarar upp mot visionen, det vill säga inte inkluderar alla i Värmland.

Näringslivet beskriver att de gillar ansatsen i visionen, att Region Värmland vågar tänka stort. Däremot är det flera i den här aktörsgruppen som menar att visionen behöver förstärkas med skrivningar kring vad "förändra världen" betyder för Värmland. En aktör ger exempel på att förändringar kan formas genom innovation och digitalisering för ett hållbart samhälle. Ett par andra ger exempel på att förändringen sker tillsammans och att ett tillsammans-perspektiv bör inkluderas i visionen. Där ordet tillsammans visar på en öppenhet och samarbetsvilja gentemot omvärlden. De beskriver att visionen likaså behöver en mer regional förankring och bör beskriva Värmlands roll i en interregional kontext. Ett par aktörer påpekar även vikten av att visionen blir ett gemensamt underlag som bidrar till handlingskraft och inte enbart ord på ett papper. De lyfter att dokumentet då behöver förändras i takt med att samhället förändras och att förutsättningarna för att vara modiga skapas både hos tjänstepersoner, organisationer och politik.

Enbart ett fåtal av de **andra regionerna** har valt att besvara frågan om visionen. En region beskriver att visionen är slagkraftig och att det är positivt att Region Värmland tänker globalt. De menar att det internationella perspektivet genomsyrar strategin på flera plan genom infrastruktur, etablering av nya relationer samt att vidareutveckla strategiska samarbeten både regionalt, nationellt och internationellt. En annan region uttrycker en farhåga kring att man med föreslagen vision tappar regional förankring och att känslan av regional tillhörighet kan försvagas.

De **statliga myndigheterna** som svarat menar att visionen andas positivitet och driv. De ser att strategin tillsammans med visionen har ambitionen av att visa en tydlig bild av framtiden. Ett par myndigheter lyfter dock fram att visionen kan behöva tydliggöras. Myndigheterna menar att en vision som "Vi förändrar världen" behöver beskriva *hur* förändringen ska ske, för att alla ska kunna ta den till sig – såväl civilsamhället som offentligheten. Likt tidigare aktörsgrupper, ser myndigheterna att visionen möjligen inte inkluderar hela Värmland och att den lokala förankringen saknas.

De flesta i aktörsgruppen **övrigt offentligt** ser positivt på visionen. Aktörerna anser att visionen ger uttryck för att vara ambitiös och skapar handlingsberedskap. Det finns även aktörer som upplever visionen otydlig i hur den hänger ihop med övriga strategin samt vilka som skall känna sig inkluderade i visionen.

Privatpersonerna gillar generellt sett visionen. Däremot upplever en del den som ambitiös och högt satt. De menar att visionen kräver handlingskraft och engagemang och då framförallt från människorna i Värmland. Några menar också att visionen behöver en tydligare lokal anknytning.

Fråga 3: I förslaget lyfts tre nycklar för förändring. Hur kan nycklarna vara en del i att genomföra strategin?

I detta avsnitt presenteras först övergripande synpunkter för strategins tre nycklar; *Vi samverkar på nya sätt*, *Vi utforskar proaktivt* och *Vi leder modigt*. Därefter presenteras specifika synpunkter för varje nyckel från olika aktörsgrupper. Vissa aktörsgrupper har valt att enbart svara med övergripande punkter, medan andra grupper valt att både beskriva övergripande och specifikt.

Majoriteten av **kommunerna** anser att de tre nycklarna är avgörande för att höja blicken och för att beskriva hur alla behöver hjälpas åt i ett ständigt utvecklingsarbete. Kommunerna ser i det ett antal övergripande förbättringspunkter. Ett par kommuner beskriver att nycklarnas roll i tillämpningen av strategin behöver förtydligas samt att vi behöver definiera arbetssätten för hur nycklarna ska användas. Ett exempel är att säkerställa utbildningar för hur ett modigt ledarskap bör se ut. Ett par kommuner lyfter även att nycklarna saknar ett tydligt medborgarperspektiv och att det saknas ett definierat nuläge för att kunna veta var och hur förändringen ska ske. Några för fram att nycklarna även bör inkludera ett hållbarhetsperspektiv, där alla nycklar bör genomsyras av de tre delarna av hållbarhet (som redovisas för under fråga 2).

De idéburna organisationerna uppfattar nycklarna positivt. De beskriver att nycklarna visar på en riktning för strategin och indikerar nya tider, ett nytänkande och innovativt förhållningssätt. Organisationerna pekar på vikten av att skapa nya sammanhang, tankemönster och metoder. För att skapa det menar de idéburna organisationerna att människor behöver mötas över gränser, tvärsektorielt, bortom stad och land. Det behöver skapas utrymme för lokalt engagemang att möta den politiska nivån, såväl lokalt som regionalt. Det är även några organisationer som är mer frågande till nycklarna och menar att de är vagt formulerade och uttrycker att de inte förstår motiveringen för valet av just dessa nycklar.

Näringslivet ser nycklarna som en förutsättning för att nå de uppsatta målen för strategin. Dock finns det flera som menar att strategin inte beskriver *hur* nycklarna ska genomföras. En av aktörerna från näringslivet menar att Värmlandsstrategin behöver beskriva vad nycklarna innebär och hur de ska genomföras i praktiken. En annan menar att vissa nycklar kräver ett engagemang och samsyn från civilsamhället för att ens gå att genomföra. Att strategin behöver involvera alla värmlänningar i nycklarna för att kunna nå framgång.

De andra regionerna skriver att de känner igen sig i beskrivningarna av nycklarna utifrån sina respektive utvecklingsstrategier. De menar att de tre nycklarna är en bra grund för fortsatt samverkan mellan regionerna. En region påpekar även att det är positivt att nycklarna beskrivs i ”vi”-form, vilket leder till ett fokus på områden som kräver samverkan och långsiktigt perspektiv.

De statliga myndigheterna ser att samverkan, lärande och ett gott ledarskap skapar framgång och utveckling. Majoriteten av de statliga myndigheterna beskriver att nycklarna är en viktig del för att

uppnå strategin. Däremot är det ett par myndigheter som beskriver att strategin behöver tydliggöra och problematisera kring vad som exempelvis är proaktivt eller modigt. De menar att begreppen behöver definieras för att aktörerna skall kunna ta ställning till nycklarna. Ett par andra myndigheter förklarar att de tre nycklarna bör kompletteras med en integrerings-nyckel. De menar att Värmland behöver integrera alla olika grupper av människor i samhället, för att kunna öka den interkulturella förståelse som behövs för att förändra världen. En myndighet nämner likaså att hållbarhetsperspektivet bör integreras i nycklarna, för att skapa en tydlig ram för hur strategin ska genomföras. En annan myndighet beskriver istället att utforskade arbetssätt och ledarskap utvecklas i Värmlands olika lärosäten samt via forskningen som bedrivs. De menar att forskningens roll för regionen och kunskapen den producerar är avhängd för Värmlands fortsatta utveckling.

Flera inom aktörsgruppen **övriga offentliga** uppfattar det som tre bra nycklar för att uppnå visionen. De flesta aktörerna är i grunden positiva till nycklarnas inriktning, men framför att de kräver såväl resurser som tålamod. En aktör pekar på vikten av uppföljning och att nycklarna kopplas mot underliggande planer. Nycklarna speglar synsättet att det är en samverkan mellan många som ger effekt.

De flesta **privatpersoner** upplever nycklarna som positiva och att de skapar förutsättningar för att uppnå visionen. Några efterfrågar ett tydliggörande och också beskrivningar på genomförande, hur det ska gå till.

Vi samverkar på nya sätt

Aktörerna från **regionerna, näringslivet, övrigt offentligt och privatpersonerna** har valt att inte kommentera denna nyckel specifikt. Nedan presenteras synpunkterna från aktörsgrupperna **kommuner, statliga myndigheter** och **idéburna organisationer**.

Ett par **kommuner** ser att samverkansperspektivet behöver utvecklas, både inom länet och i förhållande till omvärlden. De menar att de ”nya sätten” kan skilja sig och kan behöva specificeras utifrån typen av aktör som samverkan riktar sig till.

I aktörsgruppen **statliga myndigheter** beskriver ett par aktörer att de vill se en tydligare betoning på vikten av samverkan med civilsamhället, samt en ökad dialog och delaktighet gentemot unga.

Flera **idéburna organisationer** framhåller att *Vi samverkar på nya sätt* är en viktig nyckel och att samverkan måste ske brett och tvärsektoriellt. Att få till samverkan i praktiken är en utmaning. Organisationerna menar att samverkan behöver ske på nya sätt och i nya konstellationer. Ett par av organisationerna pekar på vikten av att den idéburna sektorn värderas jämligt med andra samhällssektorer. En organisation beskriver även begreppet tre-partnerskap, samverkan mellan ideell, offentlig och privat sektor för att möta utmaningar och skapa utveckling.

Vi utforskar proaktivt

Kommunerna, regionerna, näringslivet, och privatpersonerna har valt att inte kommentera denna nyckel specifikt. Nedan presenteras synpunkterna från **aktörsgrupperna statliga myndigheter, idéburna organisationer** och **övrigt offentligt**.

En **myndighet** beskriver att Corona-pandemin synliggjort och påskyndat utvecklingen och behovet av digitala arbetssätt. De menar att den här nyckeln bör inkludera hur Värmland ska möta denna omställning samt ge stöd för branscher som drabbas hårdare av ett förändrat rese-, konsumtions-, och arbetsmönster. En annan myndighet vill se att nyckeln tydligare beskriver ungas roll och att de inkluderas i arbetssätten för att kunna möta nästa generations behov, drömmar och förutsättningar. De menar att strategin kommer att vara betydande för de ungas framtid, vilket gör det viktigt att deras perspektiv inkluderas under arbetets gång.

Flera **idéburna organisationer** anser att det finns en positiv ansats i nyckeln och att den signalerar innovativt förhållningssätt. Dock är det få organisationer som utvecklat resonemangen kring nyckeln, däremot beskriver de att det behövs innovation och utforskande för att hitta nya hållbara lösningar på de utmaningar som vårt samhälle står inför.

Av aktörsgruppen **näringsliv** pekas denna nyckel ut som särskild viktig för att kunna uppnå visionen. Ett par aktörer beskriver att Värmland befinner sig i en snabbt föränderlig värld, vilket kräver att samhället anpassar sig och hittar proaktiva lösningar. Nyckeln menas även vara central sett till normer som utmanar genomförandet av strategin, till exempel den urbana normen. En aktör lyfter även formuleringar i skrivningarna under denna nyckel. Aktören förklarar exempelvis att formuleringen ”sådant som kommer utifrån” som ”svårare att kontrollera” inte är lyckad utan behöver konkretiseras – vad är det som faktiskt menas?

Vi leder modigt

Aktörerna från **regionerna, övrigt offentligt och privatpersonerna** har valt att inte kommentera denna nyckel specifikt. Nedan presenteras synpunkterna från aktörsgruppen **kommuner, idéburna organisationer, statliga myndigheter** och **näringslivet**.

Kommunerna ser nyckeln som viktig för ett framgångsrikt genomförande av strategin. Däremot är det ett par kommuner som menar att de är styrda av såväl regelverk som resurser, vilket begränsar möjligheten att testa och pröva sig fram. Ett par andra kommuner menar likaså att det möjligen inte enbart kan vara ”ledningen” som är modig utan att hela Värmland behöver göra modiga handlingar/förändringar för att få genomslag för strategin.

Nyckeln *Vi leder modigt* uppfattas, tillsammans med nyckeln *Vi samverkar på nya sätt*, av de **idéburna organisationerna** som central för strategin. De menar att den innovativa och nytänkande ansatsen kräver ett modigt ledarskap och att ledarskapet kan pröva nya gränser. Det framhålls viktigt med ett jämlikt och jämställt ledarskap. Den idéburna sektorns samlade kompetens och ledarskap uppges vara en resurs i det regionala ledarskapet. Ett par organisationer pekar även på att ett modigt ledarskap kräver synliggörande av utmaningar i regionen, mer än vad som görs i remissversionen. En organisation uttrycker att de saknar konkret skrivning för hur ledarskapet ska ”göras modigt”.

Näringslivet menar att nyckeln *Vi leder modigt* är viktig att använda i det strategiska arbetet samt att man på samtliga instanser vågar vara modig och använda ett modigt ledarskap. Däremot är det ett par aktörer från aktörsgruppen som menar att nyckeln är en av de svagare nycklarna. En aktör ger exempel på att modigt ledarskap är en stabil förutsättning för att nå framgång, men att strategin inte förklarar vad det innebär i praktiken. En annan aktör beskriver att det behövs ett engagemang från det civila samhället för att ett modigt ledarskap ska kunna genomföras. Aktörerna ger exempel på olika mötesplatser där alla delar av samhället kan mötas. Detta för att deltagande ska bli något viktigt och där civila samhället kan påverka.

Ett par **myndigheter** beskriver att de saknar civilsamhällets organisationer i skrivningarna kring modigt ledarskap. De menar att dessa aktörer har en viktig roll för samhällskulturen och hur morgondagens ledare formas. Myndigheterna beskriver att Region Värmland behöver lyssna på de idéburna organisationerna och framförallt de unga i det civila samhället. De förklarar att invånarnas inspel och förslag är avgörande för att skapa ett engagerat samhälle, som vill förändra världen tillsammans.

Fråga 4: Fångar de utpekade insatsområdena det som många aktörer i samverkan behöver prioritera för att hantera Värmlands utmaningar och möjligheter mot 2040?

Generellt menar de flesta aktörsgrupperna att insatsområdena fångar de områden som Värmland behöver prioritera för att nå visionen. Men även om många av aktörsgrupperna ställer sig bakom insatsområdena, finns det i de flesta remissvaren olika förslag på ändringar. Nedan presenteras aktörsgruppernas synpunkter och förbättringsförslag för respektive insatsområde. Privatpersonernas inspel, som varit mer övergripande, presenteras för sig.

Bygga beredskap

Kommunerna menar att insatsområdet *Bygga beredskap* innehåller bra skrivningar och betonar vikten av ett hållbart och hälsosamt liv. Däremot menar några av kommunerna att titeln snarare refererar till civil beredskap eller försvaret, än att alla ska må bra och ha möjlighet att utvecklas i Värmland. Ett par kommuner menar även att formuleringen känns passiv och inte andas samma mod eller framåtriktning som visionen.

Flera **idéburna organisationer** lyfter behovet av att området även innefattar en beskrivning av krisberedskap. De menar också att en viktig aspekt i beredskapsperspektivet är *tillsammans*, att det krävs samverkan. Ett par organisationer vänder sig även emot begreppet *beredskap* som de menar skapar negativa associationer. Begreppet *resiliens* framkommer som förslag och anses vara mer positivt laddat. Några organisationer ställer sig undrande till vad som avses med samhällskontrakt och texten kring att ha dialog om detta. Det är likaså ett par organisationer som föreslår att benämningen av kommunal nivå skulle kunna ändras till lokal nivå. Många agerar lokalt men inte nödvändigtvis alltid kommunalt. En organisation beskriver att Värmlandsstrategin bör innehålla en viljeinriktning för idéburen välfärd där idéburen sektor idag är en resurs och kan bli en allt större resurs, särskilt jämfört med hur det är i andra länder.

Ett par aktörer från **näringslivet** menar, likt de idéburna organisationerna, att själva ordet beredskap i rubriken *Bygga beredskap* skapar negativa associationer. Att ordet mer hänvisar till hur Värmland ska skydda sig mot omvärlden snarare än ett Värmland som viktig samverkanspart. De beskriver att minska importbehoven är något positivt men att alla branscher i Värmland är beroende av en öppenhet gentemot omvärlden. Aktörerna ger exempel på kultur, idéer och arbetskraft som omvärlden bidrar till. Ett par andra aktörer menar att insatsområdet även bör lyfta de möjligheter som finns i länet, inte enbart de utmaningar som bör lösas.

Ett par aktörer från aktörsgruppen **övrigt offentligt** menar att skrivningen kring tillgänglig sjukvård behöver förtydligas. De menar att sjukvården inte kan "upplevas" som tillgänglig utan att Värmland ska ha en tillgänglig sjukvård.

Säkra kompetensen

Insatsområdet *Säkra kompetensen* uppger **kommunerna** är en prioriterad fråga för utvecklingen i Värmland. En faktor som ett par kommuner vill tydliggöra är att högre utbildning skall vara tillgänglig för hela Värmland. De menar att Karlstads universitet tillsammans med andra utbildningsaktörer behöver närvaro i hela regionen för att både skapa intresse för och möjligheter att studera.

Ett par **idéburna organisationer** pekar på vad den idéburna sektorn bidrar med inom området. Organisationerna beskriver att sektorn på flera sätt verkar för människor som står långt från arbetsmarknaden, genom till exempel folkbildning och sociala arbetskooperativ. Att tydligare skriva ut

sektorn inom insatsområdet *Säkra kompetensen* skulle synliggöra den som en resurs. En organisation uppfattar att perspektivet i rubriken har en felaktig utgångspunkt och kopplar det till försvarsområdet och att den fokuserar på arbetsgivarperspektivet, inte på människors behov. Det är även ett par organisationer som menar att meningen ”bildningsinsatser som ökar förståelsen för samhället” visar på en negativ människosyn och önskar en omskrivning av meningen.

Näringslivet beskriver att utbildning och kompetensförsörjning är helt avgörande för ett starkare och kunnigare Värmland. Ett par aktörer från näringslivet menar därför att Värmlandsstrategin bättre behöver lyfta vikten av de YH-utbildningar som finns, och inte så starkt som nu betona universitetet. En aktör beskriver att det tidigare fanns en tydligare samverkan mellan universitetet och YH-utbildningarna, vilket bidrog till en teoretisk och praktisk bredd. Detta är något som de ser kan utvecklas och skrivas fram i strategin. **Näringslivet** beskriver även hur kompetensförsörjning hör ihop med en fungerande infrastruktur. Flera aktörer från näringslivet menar att en fungerande infrastruktur – både fysisk och digital – leder till etablering och kompetens. De menar även att digital spetskompetens är viktigt för Värmlands nutida och framtida konkurrenskraft.

Flera av **de andra regionerna** väljer att inte kommentera insatsområdet. En region beskriver att de uppskattar att Värmlandsstrategin synliggör behovet av kompetensmatchning och att bidra till att ökat distansarbete gör arbetsmarknaden mer platsberoende. Däremot menar de att strategin kan tydliggöra Värmlands möjlighet att bidra och ta del av övriga landets kompetens. De önskar även att det kopplas ihop med målsättningar gällande den teknik som krävs för en sådan utveckling, till exempel bredbandsutbyggnad.

Aktörsgruppen **övrigt offentligt** beskriver att Värmland behöver utveckla former och arbetssätt för att snabbare kunna ställa om till framtida behov. De ser även att Värmland behöver höja kompetensen inom olika branscher och att strategin bör lyfta alla typer av utbildningar, inte enbart universitetsutbildning. De beskriver att olika skolformer och läroformer behövs för att öka tillgängligheten samt passar alla. Aktörsgruppen understryker även vikten av satsningar på kulturen – för, med och av barn och unga.

Utveckla attraktiva och tillgängliga platser

Kommunerna ser insatsområdet *Utveckla attraktiva och tillgängliga platser* som ett centralt område för Värmland. Kommunerna menar att Värmland består av en mängd olika miljöer och platser som behöver lyftas fram. Flertalet kommuner betonar de regionala skillnaderna som finns när det kommer till hållbara transporter. Flera kommuner menar att stråket Oslo-Stockholm ”transportkorridoren” är viktig för Värmlands utveckling, men hänvisar till att flertalet av kommunerna i Värmland inte är geografiskt länkade till korridoren. Kommunerna menar att annan infrastruktur också behöver utvecklas för att främja attraktiva och tillgängliga platser i hela Värmland. Kommunerna problematiserar begreppet hållbara transporter och menar att det behöver innebära en god kollektivtrafik inom och mellan kommunerna, även hos dem som inte har spårbunden trafik.

Flera **idéburna organisationer** anser att det är viktiga aspekter som tas upp och ställer sig positiva till skrivningarna under insatsområdet. Några organisationer pekar på avsaknad av effektmål och indikatorer rörande kultur. Även inom detta område framhålls att strategin fokuserar för mycket på Karlstad och att hela länet bör antas i områdets skrivningar och avsikter.

Ett par av aktörerna från **näringslivet** menar att kulturen är en viktig del i samhällsutvecklingen av attraktiva och tillgängliga platser. De förklarar att kultur inte är ett medel eller ett verktyg som automatiskt leder till livskvalitet. Aktörerna hänvisar till att kultur även handlar om människorna bakom som skapar kulturen, ofta oavlönat och ideellt. De förklarar att det därför är av vikt att beskriva

hur Värmlandsstrategin ska stötta och bidra till en levande kulturproduktion. En annan aktör beskriver att det lokala näringslivet är en framgångsfaktor för att skapa attraktivitet. Aktören menar att en attraktiv region skapas via dialogen med och inom näringslivet samt genom att stödja befintlig företagsutveckling och tillväxt. En aktör vill även lyfta fram besöksnäringen som framgångsfaktor för en attraktiv region, både sett till antalet arbetstillfällen samt antalet besökare till Värmland.

Ett par aktörer i aktörsgruppen **övrigt offentligt** beskriver flera olika delar som kan utvecklas för att förbättra avsnittet attraktiva och tillgängliga platser. En första punkt som lyfts från den ena aktören är att resor inom länet, frånsett tillgänglighet till och från Karlstad, inte beskrivs i strategin. Aktörsgruppen menar att ett Värmland med hållbara och åtkomliga transporter mellan alla orter skapar en attraktiv region. De lyfter även fram den digitala infrastrukturen som avgörande för att skapa en attraktiv och tillgänglig plats. Den andra aktören understryker likaså vikten av att synliggöra Värnen som resurs i strategin. De menar att det finns stora möjligheter för Värmland att dra nytta av Vänern som tillgång och den maritima utvecklingen, som ett viktigt komplement till utvecklingen av bioekonomin.

Stärka konkurrens- och innovationskraften

Inom insatsområdet *Stärka konkurrens- och innovationskraften* beskriver **kommunerna** att strategin visar att Värmland behöver kraftsamla för att främja innovationer. Däremot är det ett par kommuner som menar att definitionen på innovation behöver förtydligas. En kommun ger exempel på att begreppet behöver utgå från regeringens riktlinjer där innovation inte bara handlar om nya produkter, metoder eller tjänster, utan även innefattar värdeskapande som är bredare än det som utgår från traditionell forskning och utveckling. Det kan vara innovation som effektiviserar och påverkar befintliga ekonomiska, miljömässiga och sociala villkor samt driver på strukturomvandling och samhällsomställning.

Flera **idéburna organisationer** lyfter särskilt fram att det är positivt att sociala företag, social innovation och entreprenörskap och kreativa kulturella näringar inkluderas i texten. En organisation menar att företeelsen social innovation ”visserligen inte är nytt, men *begreppet* social innovation är relativt nytt”, och bör förklaras.

Aktörsgruppen **övrigt offentligt** beskriver att tjänsteinnovationer saknas både som begrepp och som konkurrensfördel, samt att jämställt ägande bör gälla oavsett bolagsform.

Ett par aktörer i aktörsgruppen **näringslivet** förklarar att det krävs plattformar (digitala och fysiska) som stimulerar entreprenörer och ger möjligheter till omställning för att stärka konkurrensen och innovationskraften. En aktör ger exempel på att Emerging Tech (framtidinriktad teknik) är ett viktigt satsningsområde där företag behöver konkret stöd för att ställa om.

Cirkulär ekonomi

De flesta **kommunerna** menar att skrivningarna kring cirkulär ekonomi är viktiga, då det ses som en konkurrensfördel och en grundläggande byggsten för långsiktig hållbarhet i Värmland. Däremot är det flertalet kommuner som lyfter att formuleringarna kring cirkulär skoglig bioekonomi riskerar att göra den regionala ambitionen för snäv. De menar att de flesta företag, oavsett bransch, kan gynnas av en cirkulär ekonomi och det därför inte bör begränsas i strategin. Den skogliga bioekonomin bör alltså sättas i ett större sammanhang och överlag kopplas till ett bredare perspektiv avseende cirkulär ekonomi.

En av de **andra regionerna** belyser hur viktigt det är, och kommer att vara, med långsiktiga investeringar i cirkulära biobaserade ekonomier, baserat på övergripande kompetens och skogen som

resursbas. Paper Province, Moeleven och de olika Interreg-projekten nämns som stora tillgångar för länet och dess cirkulära utveckling. Den andra regionen menar att ”genom Interreg Sverige-Norge-programmet har gränsregionerna bland annat etablerat ett samarbete inom cirkulär biobaserad ekonomi i projektet The Bioeconomy Region”.

Aktörsgruppen **övrigt offentligt** menar också att strategin behöver komplettera skrivningarna kring cirkulär ekonomi. De menar dels att det saknas formuleringar kring hur stål- och verkstadsindustrin ska ställa om till cirkulär biobaserad ekonomi, dels att skrivningarna kring cirkulär ekonomi behöver inkludera samtliga branscher och primärt inom tjänstesektorn. Detta för att inkludera hela Värmland mot en grönare framtid.

En aktör från **näringslivet** beskriver likaså att skrivningarna kring cirkulär ekonomi behöver inkludera samtliga branscher och möjligen primärt tjänstesektorn. Aktören menar att detta ger Värmland möjlighet att arbeta mot en grönare framtid.

Ett par aktörer från aktörsgruppen **idéburna organisationer** ser även att skrivningarna om skogen som råvara och resurs för en cirkulär bioekonomi är alltför ensidig. De menar att begrepp som biologisk mångfald saknas helt och att Värmland behöver samexistera med växter och djur.

Privatpersonernas svar är mer av generell karaktär och inte kopplade till de olika insatsområdena. De uppfattar generellt att de utpekade insatsområdena fångar det som många aktörer i samverkan behöver prioritera för att hantera Värmlands framtida utmaningar och möjligheter. Några åsikter är mer ifrågasättande, så som att insatsområdena ses som breda och diffust beskrivna, samt att inte hela Värmland inkluderas.

Fråga 5: I förslaget finns effektmål som genomförandet av strategin ska syfta till att uppnå. Kan effektmålen bidra till ett attraktivt, konkurrenskraftigt och hållbart Värmland?

På den här frågan finns inga tydliga skillnader mellan de olika gruppernas svar, därför redovisas de gemensamt. Däremot visar sammanställningen att flera av de svarande ofta uttalar sig om effektmål när de egentligen refererar till skrivningar om strategins indikatorer. Därav har sammanställningen i denna fråga justerats till att uttrycka synpunkterna kring indikatorerna snarare än effektmålen.

Förbättringsförslagen utgår från att; *begripliggöra effektmål och indikatorer, inkludera ett hållbarhetsperspektiv på samtliga effektmål och indikatorer samt använda nuläget som referensram.*

När aktörsgrupperna beskriver att effektmålen och dess indikatorer behöver begripliggöras, hänvisar de till att effektmålen behöver definieras för att kunna följas upp. Det förklaras bland annat att indikatorerna formuleras i termer av att öka/minska/vara oförändrat, vilket aktörsgrupperna menar inte säger något om det önskade läget 2040, utan snarare är en önskad riktning. Med dessa formuleringar framstår indikatorerna som defensiva och blygsamma. Flera aktörer framhåller att effektmålen och dess indikatorer bör präglade den framåtanda och ambition som finns i tidigare avsnitt i strategin. Ett exempel som lyfts från en idéburen organisation är: ”Till exempel kommer indikatorn avseende gymnasiebehörighet att vara uppfylld så snart det är en procent högre andel som går ur grundskolan med behörighet år 2040, vilket är tveksamt om det bidrar till ett attraktivt och konkurrenskraftigt Värmland. Vi efterfrågar därför tydligare målsättningar”. Aktörsgrupperna beskriver även att det finns ett glapp/gap mellan målen/indikatorerna och visionen, att det inte riktigt matchar visionen om att Värmland ska förändra världen. De beskriver att indikatorer som handlar om att ”nä till riksgenomsnitt inte räcker för att förändra världen”.

Aktörsgrupperna beskriver även att de saknar effektmål och indikatorer redovisat utifrån kön, ålder, socioekonomisk bakgrund och så vidare. Aktörsgrupperna ger exempel på att jämställdhet inte ska mätas inom ett särskilt område utan ingå som ett mått i uppföljningen av alla områden inom strategin. Att könsuppdelad statistik kan finnas inom alla målområden och i alla (möjliga) indikatorer – inte bara inom de mål som rör attraktivt och jämställt näringsliv. De beskriver likaså att ett jämställt ägande behöver inkludera kvinnor i alla bolagsformer, inte enbart mätning mot kvinnor som driver enskild firma.

Ett annat område där aktörsgrupperna ser att strategin kan föra ett tydligare resonemang är; hur Värmlandsstrategin bidrar till att uppnå FN:s globala mål i Agenda 2030? Flertalet aktörsgrupper menar att Agenda 2030 har tydliga målsättningar inom de tre dimensionerna av hållbarhet som Värmlandsstrategin skulle kunna förhålla sig till och använda som utgångspunkt för indikatorerna och dess uppföljning. Dessa aktörsgrupper beskriver att Agenda 2030 nämns, men att strategin skulle stärkas av att koppla an till hållbarhetsmålen. En aktör framhåller exempelvis att folkhälsa och folkhälsoarbete är en viktig del av den sociala dimensionen av hållbarhet, där människorna utgör en viktig resurs i ett hållbart samhälle. De menar att en befolkning som mår bra, har jämlika förutsättningar och en positiv hälsoutveckling är en förutsättning och kan vara ett mål för social hållbarhet.

Flertalet aktörsgrupper hänvisar likaså till att effektmål eller indikatorer inte kan mätas om det saknas ett tydligt definierat nuläge. Detta redogjordes för under fråga 1 och fördjupas i denna frågeställning. Aktörsgrupperna menar att nuläget är avhängt för att kunna uttala sig om en förbättring av något slag. De förklarar att Värmlandsstrategin behöver specificera målens nivåer idag, för att sedan beskriva vart målen bör vara år 2040. Ett par aktörsgrupper menar även att strategin sedan behöver tydliggöra *hur* uppföljningen av effektmålen och indikatorerna ska ske.

Fråga 6: I förslaget introduceras ett arbetssätt med regionala handlingsplaner och större fokus på uppföljning och delat lärande. Kan det arbetssättet bidra till att vi uppnår effektmålen och tydliggöra roller och ansvar? Hur ser ni på er egen roll i det arbetet?

Kommunerna ser sin roll i arbetet med den regionala utvecklingen som viktig för att kunna åstadkomma gemensamt lärande. De beskriver att de ser fram emot att delta i den kommande dialogen och utvecklingsarbetet. Ett par kommuner beskriver att uppföljningen av strategin är avgörande för dess efterlevnad och menar att det är ett gemensamt ansvar för att se till att Värmlandsstrategin blir ett levande dokument. Däremot beskriver flera kommuner att strategin behöver konkretisera en tydligare viljeriktning som aktörerna gemensamt kan åstadkomma. Ett par kommuner menar att strategin behöver ta avstamp från invånarnas behov och länets utmaningar, för att skapa en verklighetsförankrad och angelägen regional utvecklingsstrategi. Ett par andra kommuner beskriver även att de ser samverkan/samhandling som framgångsfaktorer för strategin. De menar att strategin sträcker sig över en lång tidsperiod, vilket innebär att olika aktörer kommer behöva samverka/samhandla på många olika plan och i olika tidsperspektiv beroende på vilka insatsområden som berörs. Det hänvisas till att kommunerna redan i strategin vill se tydligare prioriteringar och riktningar för hur de olika aktörerna kan fördela roller och ansvar för att nå den uppsatta visionen. De vill alltså kunna använda strategin som vägledning för den egna verksamheten, när det kommer till olika satsningar och åtaganden.

De **idéburna organisationer** som besvarat frågan anser att strategin behöver konkretiseras i handlingsplaner och att det är positivt och nödvändigt med fokus på uppföljning och delat lärande. Flera framhåller vikten av att inkludera en bredd av aktörer som skapar handlingsplaner utifrån strategin, såsom näringsliv, idéburen och offentlig sektor. De betonar särskilt vikten av att varje kommun engageras och får bidra utifrån sina förutsättningar, kopplat till effektmålen och indikatorerna. Flera menar också att det är viktigt att alla aktörer ges möjlighet att regelbundet göra uppföljning mot effektmålen. En farhåga som tas upp är att uppföljning får större fokus än delat lärande.

Näringslivet ser att det tänkta arbetssättet är ett steg i rätt riktning. Ett par aktörer hänvisar dock till att framtiden kräver snabba omställningar och omprioriteringar. De menar att corona-pandemin synliggjort utmaningar och att andra utmaningar kommer att bli uppenbara efter en tid, vilket Värmland behöver vara beredda att prioritera och ställa om. Ett par andra aktörer ser även att strategin och arbetssättet bör tydliggöra olika roller och ansvar i regionen. De menar att ansvar för olika frågor behöver fördelas över olika aktörer och att det sedan sker samverkan dem emellan. Detta för att undvika överlappningar eller bristfälligt ansvar när uppdragen delas på flera.

De **andra regionerna** beskriver att de upplever Värmlandsstrategin som välarbetad och att den vittnar om en vilja och ett engagemang att utveckla Värmland. De ser positivt på att strategins genomförande ska konkretiseras i handlingsplaner och överenskommelser, vilket de menar kommer skapa en ökad tydlighet om vägen framåt. En region hänvisar även till att det är en bra ansats att inkludera olika aktörer i dialoger kopplat till uppföljningen av strategin. Regionerna beskriver att de följer Region Värmlands arbete med intresse och ser fram emot långsiktiga och givande samarbeten.

De **statliga myndigheterna** ser positivt på arbetssättet och beskriver att de ser fram emot fortsatta utbyten som samverkansparter till Region Värmland. En myndighet beskriver att de saknar plattformar för externa aktörer. Myndigheten menar att ett vidgat deltagande skulle kunna bidra till utvecklingsarbetet genom fler perspektiv och infallsvinklar.

På frågan om arbetssättet med regionala handlingsplaner och ett större fokus på uppföljning och delat lärande kan bidra till att uppnå effektmål och tydliggöra roller, instämmer alla aktörer inom aktörgruppen **övriga offentliga**. Flera pekar i tillägg på de utmaningar som finns. Den främsta

utmaningen handlar om ledarskap och vikten av tydliga roller, ansvar och mandat, samt att gamla strukturer behöver brytas.

De flesta **privatpersoner** som besvarat frågan i remissvaret anser att arbetssättet med regionala handlingsplaner och fokus på uppföljning och delat lärande är ett bra arbetssätt. Arbetssättet kan bidra till att skapa ett större engagemang. En digital plattform föreslås, där man kan ”följa processen, besluten, effekten och måluppfyllelse löpande och helt öppet”.

Fråga 7: Har ni ytterligare inspel om strategin?

Svaren på fråga 7 innehåller synpunkter från remissvar som handlar om förtydliganden, struktur, formuleringar och begrepp samt förslag på kompletteringar. Synpunkterna presenteras på en övergripande nivå, då samtliga synpunkter framhålls hos majoriteten av aktörsgруппerna.

Förtydliganden

Genomgående har aktörsgруппerna påpekat att Värmlandsstrategin har ett fokus på Karlstad och mer bör innefatta hela Värmland, vilket beskrivits löpande i denna sammanställning. Utöver det temat framkommer även tre övergripande teman som centrala i remissvaren och något som aktörsgруппerna anser bör förtydligas eller lyftas fram ytterligare i strategin. Under detta avsnitt beskrivs de tre temana; *Hållbarhet – definieras och integreras*, *Barn och unga i Värmland* samt *Förutsättningar utifrån Corona-pandemin*.

Hållbarhet – definieras och integreras

En majoritet av aktörsgруппerna anser att begreppet hållbarhet och dess innebörd behöver definieras, tydliggöras och integreras i hela strategin. Det beskrivs att strategin bör innefatta en bättre balans mellan de tre perspektiven; social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet. En myndighet beskriver exempelvis att; ”Social hållbarhet innebär att vi fördelar resurser utifrån nuvarande och kommande människors olika behov för att därigenom skapa ett tryggt, jämlikt, hälsofrämjande och inkluderande samhälle. Ekonomisk hållbarhet innebär att hushålla med mänskliga och materiella resurser för att använda dem där de långsiktigt bidrar till störst samhällsnytta. Ekologisk hållbarhet ska långsiktigt ta tillvara naturens resurser och tjänster utifrån ekosystemens gränser samt minska negativ miljöpåverkan på människor och natur. Befolkningen är den allra viktigaste resursen för någon utveckling alls”.

Generellt menar aktörsgруппerna att särskilt den sociala hållbarhetsdimensionen är underdimensionerad till förmån för tillväxt, näringsliv och miljö. Flera av de svarande ser likaså att den sociala hållbarheten behöver inkludera fler delar än ett arbete mot diskriminering. En idéburen organisation beskriver exempelvis att; ”Värden som jämlikhet, tillgänglighet, god hälsa, tillit och allas lika värde inkluderas i social hållbarhet och krävs också för att öka social sammanhållning, delaktighet och inflytande över samhällsutvecklingen”.

Att hållbarhet behöver integreras i hela strategin innebär att hållbarhetsperspektivet bör ses som ett övergripande perspektiv. En kommun förklarar exempelvis att perspektivet inte kan vara ett av de fem perspektiven i strategin utan behöver vara ett övergripande perspektiv med de övriga perspektiven som underordnade. För att hållbarhetsperspektivet ska bli integrerat menar de svarande att strategin behöver tydliggöra hur de andra perspektiven förhåller sig till hållbarhet. Ett exempel som lyfts är att beskriva hur utveckling och tillväxt hör ihop med de tre delarna av hållbarhet.

Flera av aktörsgруппerna framhåller att genomförandet av Agenda 2030 sker genom de regionala utvecklingsstrategierna. De hänvisar även till att det saknas konkreta målsättningar och strategier kopplat till Agenda 2030 i strategiförslaget, vilket vidare redogörs för under fråga 5.

Barn och unga i Värmland

I flertalet remissvar framkommer att perspektivet barn och unga behöver framgå tydligare i strategin. Aktörsgруппerna menar att perspektivet barn och unga behöver tydliggöras inom alla insatsområden. En aktör från näringslivet beskriver exempelvis att ”Värmlandsstrategin sträcker sig till 2040 vilket som känns långt borta nu, men då är våra sjuåringar 27 år, våra elvaåringar 31 år. Då är det de som röstar och deltar i arbetet med strategin”. Aktörsgруппerna hänvisar alltså till att barn och unga är de som kommer att växa upp i det Värmland som de vuxna idag skapar och planerar för. Ett par av de svarande menar att Värmlandsstrategin skulle kunna tydliggöra barn- och ungdomsperspektivet. En aktör beskriver exempelvis att strategin bör skrivas till och för nästa generation. Det menas kunna leda till att även nästa generation vill bli framtidens innovatörer, entreprenörer, politiker och så vidare.

Förutsättningar utifrån corona-pandemin

Flera remissvar från olika aktörsgруппer beskriver att de upplever att Värmlandsstrategin behöver skildra de utmaningar som corona-pandemin fört med sig samt konkretisera förebyggande/åtgärdande insatser mot utmaningarna. Ett par svarande menar att strategin behöver beskriva olika typer av beredskaper för att förbereda Värmland inför samhällskriser av liknande dignitet. Ett par andra svarande menar att strategin behöver prioritera inriktningen utifrån den rådande samhällssituationen samt tydliggöra hur kompetensbehov och utveckling inom exempelvis vårdområdet kan utvecklas i regionen.

Struktur

Flertalet aktörsgруппer beskriver att Värmlandsstrategin saknar en röd tråd. Aktörerna menar att strategin bör följa en mer logisk process, där först nuläge, utmaningar och styrkor beskrivs för att sedan specificera hur dessa delar ska överbryggas/förändras/ användas för att nå framtidsbilden 2040. Aktörerna efterfrågar alltså att kopplingen mellan nuläge och framtidsbild bör vara tydligt framskrivna, vilket menas kan bidra till en förståelse kring *varför* strategin säger det den gör. Ett par aktörer beskriver även att hela strategin bör skrivas ur ett mer framåtsyftande perspektiv, för att alla delar – visionen, nycklar och insatsområden – ska matcha den ambitionsnivå som Värmlandsstrategin vidlägger i dess inledning.

Formuleringar och begrepp

Flera av aktörsgруппerna påpekar att strategin många gånger använder svävande och vackra formuleringar men att dessa formuleringar inte har någon förpliktelse i strategin. Ett exempel som nämns är nyckeln *Vi leder modigt*, där flera aktörer menar att modet som beskrivs inte syns i strategin som helhet. De menar att strategin behöver visa på handlingskraft snarare än storartade beskrivningar av olika företeelser. Ett par aktörer hänvisar även till att strategin använder många metaforer och ”modeord”.

Vidare synpunkter när det gäller formuleringar och begrepp beskrivs i tabellen nedan.

Formuleringar och begrepp	Synpunkter från aktörsgруппer
Användning av begreppet ”land”	Använd begreppet landsbygd snarare än land, för att skapa en tydligare definition över vad som menas.
Användning av begreppet ”funktionella orter”	När det gäller ökade möjligheter att bo och arbeta i hela Värmland, som återfinns i en indikator, nämns att restiden ska minska mellan ”funktionella orter”. Detta begrepp menas skapa en olycklig uppdelning av orterna och att det dessutom inte framgår i strategin vad som menas med ”funktionella orter”.

Formuleringar och begrepp	Synpunkter från aktörsgrupper
	Aktörsgrupperna beskriver att det inte finns någon vedertagen definition av uttrycket och att det finns en risk att begreppet kan bli en förevändning för att ”strunta” i relativt små orter. Aktörsgrupperna understryker att de vill att det ska finnas jobb, bostäder och service i hela Värmland.
Användning av begreppet ”arbetsmarknadsregion”	En strävan efter större arbetsmarknadsregioner beskrivs få negativa konsekvenser för människor på landsbygd och småorter. Aktörsgrupperna menar att begreppet ”arbetsmarknadsregioner” enbart tar hänsyn till pendling över kommungränserna, vilket i sin tur leder till en strävan efter större arbetsmarknadsregioner. Aktörerna förklarar att begreppet lätt blir ett argument för att prioritera snabbare förbindelser mellan kommunhuvudorter, på bekostnad av möjlighet för människor på mindre orter att använda kollektivtrafiken. Här understryks likaså strävan efter att hela Värmland ska leva.
Användning av begreppet ”jämlig livsstil”	Strategin bör beskriva och definiera vad begreppet jämlig livsstil innebär för Värmland.
Att bryta ut delar ur social hållbarhet	Några aktörer ifrågasätter att strategin i delen om perspektiv som är viktiga för oss i Värmland inte pratar om social hållbarhet utan lyft ut delar som jämställdhet. Vissa vill att det som ska synas är jämlikhet och att både det och mångfald kan rymmas under social hållbarhet.
Användning av förklaringen ”intressant arbetsmarknad”	Strategin bör definiera vad en intressant arbetsmarknad är. Ett par aktörer menar att förklaringen även är kopplad till skrivningen om högkvalificerade arbeten, som de menar likaså behöver definieras.
Beskrivningen av Vänern	Beskrivningen av Vänern bör kompletteras med fler funktioner och resurser förutom att vara transportled. De ger exempel på att Vänern skapar attraktiva boendemiljöer, friluftarena och möjligheter till friskvård, besöksmål, ekosystemtjänster, dricksvattenreservoar, fågelhabitat osv.
Användning av begreppet ”cirkulär skoglig bioekonomi”	Ett par aktörsgrupper ser att begreppet cirkulär skoglig bioekonomi behöver förtydligas. De menar att begreppet beskrivs på olika sätt i olika delar av strategin. Därför menar aktörerna att det är viktigt att Värmlandsstrategin definierar vad begreppet innebär och konsekvent använder den definitionen genom hela dokumentet.

Formuleringar och begrepp	Synpunkter från aktörsgrupper
Beskrivning av begreppet ”jämslälldhet”	Några aktörsgrupper beskriver att strategin behöver beskriva och definiera vad jämslälldhet innebär. De menar att strategin nu beskriver jämslälldhet utifrån kvinnor och män, däremot innefattas exempelvis inte HBTQ-personer i skrivningarna.
Formuleringar kring ”skogen som resurs”	Flera aktörsgrupper belyser att skogen och träråvaran inte enbart kan ses som en resurs till att ersätta fossila drivmedel och miljöstörande byggmaterial. Aktörerna menar att strategin även behöver lyfta fram värdet av skogen som just skog. De ger exempel på att skogen är en tillgång för turismen och för folkhälsan, liksom den bidrar med ett ökat friluftsliv i Värmland och därmed är en resurs som fysisk miljö.
”Skogen som resurs” – biologisk mångfald	Flera aktörer beskriver att skogen, likt ovan, behöver ses som ett värde för både människan, djur och natur. De hänvisar till att strategin behöver skriva fram hur den skall förhålla sig till begreppet ”biologisk mångfald” samt hur strategin ska värna om den biologiska mångfalden som finns i Värmland.

Förslag på kompletteringar

- ➔ **Begreppsordbok** – Flera aktörer efterfrågar en begreppsordbok som komplettering till strategin. Likt tabellen ovan med begrepp och sedan begreppsförklaringar. Dessa begreppsförklaringar bör innefatta ”vi i Värmlands” förklaring på begreppen, det vill säga hur Värmland tolkar och definierar begreppen.
- ➔ **Förkortningar** – Aktörerna ser att strategin behöver skriva ut förkortningar i texten. Både förkortningar såsom t.ex. och etc. samt förkortningar på namn och platser.
- ➔ **Bilder i Värmlandsstrategin** – Det är flera aktörer som anmärker på både framsidan och de övriga bilderna i strategin. Ett par beskriver att de inte ser kopplingen mellan innehållet och bilden på framsidan. De menar att de gärna ser något mer ”typiskt värmländskt” på framsidan, som exempelvis skogen, berättartraditionen och människorna. Det finns även flera som beskriver att alla bilder i strategin behöver ses över för att bli mer representativa. Aktörerna ger exempel på att bilderna behöver skildras utifrån genus, kön, ålder, stad och landsbygd, kultur, natur, industri, kvinnliga och manliga yrken och så vidare.
- ➔ **Populärutgåva** – Ett par aktörer efterfrågar en lättläst version av Värmlandsstrategin. De menar att alla i samhället då får möjlighet att ta del av strategin, oavsett bakgrund eller förkunskap.

